

Гриценок І. А.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри університетської

та професійної освіти і права ДВНЗ

«Університет менеджменту освіти»

НАПН України

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЄДИНИЙ ШЛЯХ ОНОВЛЕННЯ І ВДСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ

Висвітлено позитивний вплив активного використання у навчально-виховному процесі закладу вищої освіти нетрадиційних методів та форм роботи, оскільки нині вони займають стійку позицію у навчально-виховному процесі закладів професійної освіти. Зокрема, активні методи навчання слугують підвищенню ефективності освіти у навчальних закладах, дозволяють економити час, засоби для проведення експерименту, моделювати майбутню самостійну професійну діяльність, а також розвивати творчий потенціал випускників навчальних закладів професійної освіти, формувати в них професійні компетенції майбутніх фахівців. Розглянуто якісні характеристики інноваційності сучасних педагогічних технологій, визначено педагогічні умови ефективності впровадження інноваційних педагогічних технологій підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах.

Ключові слова: *інноваційні технології, професійне навчання, кваліфікований робітник, педагогічні кадри, творчий потенціал особистості.*

Отражено позитивное влияние активного использования в учебно-воспитательном процессе заведения образования нетрадиционных методов и форм работы, поскольку они в нынешнее время занимают стойкую позицию в учебно-воспитательном процессе заведений профессионального образования. В частности, активные методы обучения служат повышению эффективности образования в учебных заведениях, позволяют экономить время, средства для проведения эксперимента, моделировать будущую самостоятельную профессиональную деятельность, а также развивать творческий потенциал

выпускников учебных заведений профессионального образования, формировать в них профессиональные компетенции будущих специалистов. Рассмотрены качественные характеристики инновационности современных педагогических технологий, определены педагогические условия эффективности внедрения инновационных педагогических технологий подготовки квалифицированных рабочих в профессионально-технических учебных заведениях.

Ключевые слова: *инновационные технологии, профессиональное обучение, квалифицированный рабочий, педагогические кадры, творческий потенциал личности.*

The positive influence of the active use in the educational process of establishment of traditional methods and forms of work formation is reflected, as they occupy firm position in the educational process of establishments of trade education and the business games experience the second own birth, they serve to the rise of efficiency of education in educational establishments, allow to to save time, facilities for experiment conducting, to design future independent professional activity and also develop creating potential of graduating students of educational establishments of trade education, to form professional jurisdictions of innovative pedagogical technologies introduction of the skilled workers preparation in vocational schools establishments are defined.

Key words: *innovative technologies, vocational training, skilled works, pedagogical shots, creative potential of personality.*

В Україні відбувається становлення нової системи професійної освіти, яка спрямована на здійснення істотних змін в педагогічних технологіях, які відповідають вимогам сьогодення. Роль і значення висококваліфікованих фахівців зростає в усіх галузях економіки країни. Нові соціально-економічні відносини обумовили суперечності, що існують у системі професійної освіти: між об'єктивно існуючими потребами суспільства у висококваліфікованих фахівцях і недостатньою ефективністю педагогічних технологій їхньої підготовки; між потребами практики в переході до особистісно орієнтованого навчання і недостатньою методичною, технологічною підготовкою педагогічних кадрів до реалізації відповідних технологій навчання; між змістом, що оновлюється, і традиційною формою його реалізації. Отож, виникає потреба в розробці технологій нетрадиційних форм навчання, що мають на меті підвищення якості професійної підготовки.

Комплекс проблем діяльності закладів професійної освіти охарактеризовано в роботах В. Безрукової, А. Беляєвої, Р. Гуревича, Н. Крилової, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, А. Новикова, М. Паюла, З. Решетової, А. Шкляра та ін. Проблематику педагогічної інноватики розглядали К. Ангеловські, К. Вазіна, О. Киричук, М. Кларін, М. Лазарєв, В. Ляудис, В. Паламарчук, Л. Подимова, С. Поляков, М. Поташник, В. Сластьонін, Н. Юсуфбекова та ін. Інновації в педагогіці професійної освіти вивчали А. Виноградов, Л. Красюк, Н. Кузьміна, А. Найн.

Питання розробки та впровадження освітніх технологій, педагогічних технологій в цілому розглядали В. Боголюбов, М. Горчакова-Сибірська, В. Гузеєв, І. Зязюн, Т. Назарова, А. Нісімчук, А. Савельєв, Г. Селевко, В. Сластьонін, І. Смолюк та ін. У зарубіжній педагогічній теорії та практиці проблеми педагогічних технологій представлено також у дослідженнях учених М. Кларка (Clark), Ф. Персиваля (Percival), Г. Еллінгтона (Ellington), П. Мітчелла (Mitchell), М. Вулмана (Woolman), С. Сполдінга (Spaulding), С. Ведемейера (Wedemeyer), Р. Томаса (Thomas).

Якість фахівців, яких готує професійна школа, багато в чому залежить від рівня викладання навчальних предметів, від уміння використовувати резерви, що існують, для вдосконалення навчального процесу, що зумовлює інтенсивні пошуки підвищення ефективності навчального процесу шляхом вдосконалення змісту нетрадиційних форм навчання. Також не припиняються спроби знайти ті стимули, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності. Для цього потрібна співпраця між учасниками навчального процесу, переосмислення стимулів, які використовувалися раніше і давали позитивний результат. Плідна та ефективна діяльність учнів можлива за умови використання у навчальному процесі нетрадиційних форм проведення занять.

Метою статті є з'ясування позитивного впливу використання у освітньому процесі нетрадиційних, зокрема активних, методів та форм роботи у контексті інноваційних технологій як єдиного шляху оновлення і удосконалення навчання.

Ефективність впровадження інноваційних педагогічних технологій підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах залежить від ступеня наукового обґрунтування управління цими процесами, розробки класифікації та створення специфічних педагогічних умов упровадження інноваційних педагогічних технологій. Цей процес буде якіснішим, якщо розглядати інноваційні педагогічні технології підготовки кваліфікованих робітників у контексті культури суспільства та культури особистості; інноваційні педагогічні технології трансформують зовнішні

умови функціонування професійно-технічного навчального закладу в цілісну сукупність педагогічних умов, послаблюють при цьому негативний вплив та підсилюють позитивний вплив і тенденції розвитку самої системи підготовки кваліфікованого робітника, ґрунтуються на інноваційному потенціалі закладу освіти; діяльність педагогічних кадрів щодо володіння науково-методичними засадами й особливостями впровадження інноваційних педагогічних технологій у сучасних умовах, моделювання та організація функціонування системи підготовки кваліфікованого робітника, підвищення її ефективності є творчою (креативною).

Нині все більша увага приділяється людині як особистості: її свідомості, духовності, культурі, моральності, а також рівню розвитку інтелекту та інтелектуальному потенціалу. Отож, не викликає сумніву надзвичайна важливість, гостра необхідність такої підготовки висококваліфікованих фахівців, що володіють знаннями, загальною культурою, уміннями самостійно і гнучко мислити, ініціативно, творчо вирішувати життєві і професійні питання.

За нинішніх соціально-економічних умов у сфері професійної освіти аксіологічний акцент має бути переміщений із підготовки фахівця як засобу забезпечення економіки країни на розвиток творчого потенціалу особистості, системного мислення, уміння оперативно вирішувати завдання в умовах як великого обсягу інформації, так і дефіциту часу. Обов'язковим складником всього професійного навчання є духовність. М. Мамардашвілі підкреслював, що «техніка «живиться» живим вогнищем людської творчості, свободи». Саме тому духовність, яка раніше вважалась особистою справою людини, сьогодні перетворюється на професійну характеристику особистості.

Найважливішим завданням сучасної професійної школи є підготовка компетентного, гнучкого, конкурентноспроможного фахівця, який здатний досягати визначені цілі в різних соціокультурних ситуаціях. Поруч із «знаннями-описами» мають бути «знання-інструменти» (В. Кінелев), що мають оцінно-ціннісний характер, визначають стратегію пізнавальної діяльності.

Аналіз поняття «інноваційна педагогічна технологія» здійснювався у контексті таких понять, як «інновація», «педагогічна технологія», «технологія навчання». Узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду з проблем інноватики, системно-діяльна концепція нововведення дає можливість представити нововведення як процес вирішення об'єктивних проблем суспільного розвитку. Інноваційна діяльність як культура виступає як метадіяльність для трансформації суспільства в усіх сферах його розвитку. Системоутворювальним чинником інноватизації системи професійної освіти має стати духовна, гуманна сутність усіх перетворень, спрямованість на професійний, загальнокультурний, моральний розвиток майбутнього фахівця [2, с. 74–75].

Якісними характеристиками інноваційності сучасних педагогічних технологій виступають такі: випереджальний характер, сутність якого полягає у тому, щоб своєчасно підготувати людину до успішного функціонування у соціокультурних умовах, які постійно ускладнюються; особистісно орієнтований характер, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних стосунках, поширює міру свободи, індивідуальних переваг та освітніх траєкторій, утверджує самоактуалізацію, саморозвиток особистості педагогічних кадрів та учнів; спрямованість на формування множинності суб'єктних картин світу, смислопошуковий діалог (В. Сластьонін), структурування особистісних знань; опора на сукупність інформаційно-знаннєвих систем, що виконують аналітико-оцінні функції стосовно інших інформаційних систем; спрямованість на організацію самостійної пізнавально-пошукової діяльності учня на основі розвитку навичок самоспостереження, самопізнання, рефлексії, самоосвіти; визнання технологій як системоутворювального чинника практичного перетворення системи навчання в закладі освіти відповідно до сучасних завдань [3, с. 71].

Інноваційні педагогічні технології не можуть розглядатися поза конкретним культурним контекстом, мають сприяти засвоєнню культурних універсалій, системи «мов» культури, виявленню домінівних ідей і цінностей, виступати стимулом пізнання.

Оцінка ефективності інноваційних педагогічних технологій відбувається в умовах досить нестабільної ситуації навчально-виховного процесу закладу освіти й тому може бути схарактеризована з позицій синергетичного підходу. Інноваційна технологія як система має бути відкрита для взаємодії та взаємообміну інформацією, «енергією» з навколишнім середовищем, має забезпечувати свободу вибору, розвиток та саморозвиток учнів як особистості.

Повноцінне засвоєння знань припускає формування таких пізнавальних дій, які складають специфічні прийоми, що характерні для тієї чи іншої галузі знань. Своєрідність цих прийомів полягає у тому, що їх формування можливе лише на певному предметному матеріалі. Не можна, наприклад, сформувати економічне мислення без економічних знань, лінгвістичне мислення без роботи з мовним матеріалом. Без формування специфічних дій, що характерні для даної галузі знань, не можуть бути сформовані та використані і логічні прийоми. Так, у кожній галузі знань для розвитку специфічного мислення необхідно також засвоєння прийомів, які потрібні для роботи у певній галузі знань. Ці прийоми пізнавальної діяльності відображають специфічні особливості даної наукової галузі, менш універсальні і не можуть бути механічно перенесеними на будь-який навчальний предмет.

Педагогічні кадри мають бачити великі резерви використання у навчальному процесі сучасних досягнень науки і техніки, які поки що не досить ефективно використовуються. Зокрема, такий засіб діяльності, як комп'ютер дозволяє достатньо повно врахувати початковий рівень пізнавальної діяльності учнів та їхні індивідуальні особливості. Ступінь досягнення поставленої цілі окремим учнем істотно залежить від того,

наскільки процес засвоювання враховує усі вказані особливості конкретного учня.

Для залучення учнів до навчальної діяльності важливим є використання цікавого, що сприяє підвищенню ефективності процесу навчання. Однак, використання цікавого як самоцілі дає протилежний ефект: учні приходять на заняття для забави і приємного проведення часу, вивчення предмета для них не важливе, а педагог необхідний тільки для того, щоб не було нудно.

Вікових обмежень для використання цікавого немає. Важливим є лише врахування вікових особливостей учнів, спрямованість навчання, доступність матеріалу, що викладається. Учні з цікавістю слухають матеріал, що подається, і, як показують атестації, що проводяться, навчальний матеріал глибше запам'ятовують. Учень має мати право на підказку, яку він має здобути самостійно, за допомогою набутих раніше знань.

Під час підбору цікавого важливим є визначення його місця у навчальному матеріалі, його спрямованості, узгодженості з поставленою метою занять, рівнем відповідності цікавого рівню підготовки учнів.

Нетрадиційні форми проведення занять дають можливість не тільки підняти інтерес учнів до предмету, що вивчається, але й розвивати їхню творчу самостійність, навчати роботі з різними джерелами знань. Такі форми проведення занять різноманітять традиційність навчання, пожвавлюють думку. Проте необхідно зазначити, що дуже часте звернення до подібних форм організації навчального процесу недоцільне, так як нетрадиційне може швидко стати традиційним, що призведе до послаблення інтересу в учнів до предмету.

До нетрадиційних форм проведення занять належать: бінарні заняття, дебати, ігрові методи, метод проєктів тощо. Диспут, дискусію, мозкову атаку, аналіз конкретних педагогічних ситуацій, рольові та ділові ігри вважають активними методами навчання у педагогіці професійної школи.

Розглянемо один із найпопулярніших методів – метод «мозкової атаки». Методом «мозкової атаки» називають «спосіб колективного продукування ідей», який формує вміння зосереджувати увагу на якійсь вузькій меті. Використовуючи метод мозкової атаки, учні працюють як «генератори ідей», при цьому вони не стримуються необхідністю обґрунтування своїх позицій та позбавлені критики, адже за цих умов немає «начальників» і «підлеглих», є лише експерти в кожній групі учнів, які фіксують, оцінюють та вибирають кращі ідеї.

Наприклад, найрозповсюдженішими інноваційними формами навчання в ПТНЗ швейного профілю є турніри ерудитів і знавців швейної справи, пізнавальні ігри «Золота голка», конференції «Книга зі швейної справи – джерело знань», подорожі до Будинків моди та музеїв історії одягу, проєкти творчих індивідуальних робіт «Кравець року», прес-конференції, диспути, ділові ігри, клуб професійних інтересів, виставки художньої та іншої творчості

учнів ПТНЗ «Кравці – законодавці моди третього тисячоліття», «Золоті ножиці», конкурси професійної майстерності – конкурс на кращого кравця, майстра виробничого навчання, викладача спецдисципліни, кравецьку майстерню, вечорниці, аукціони, ринги, фестивалі, свята тематичного напрямку, ярмарки-продажі, ательє добрих послуг, майстерня гарного настрою, рейди та акції відповідної професійної тематики [1, с. 34–43].

За сучасних умов навчання комп'ютерним наукам у професійній школі все гострішої необхідності набувають постановка і вирішення важливих загальнодидактичних, педагогічних і методичних завдань, що мають на меті розширити загальноосвітній світогляд учнів, прищеплення їм прагнення оволодіти знаннями, що виходять за коло знань, рекомендованих державним стандартом професійно-технічної освіти з конкретної професії. Одним із шляхів вирішення цих завдань є інтеграція навчальних предметів у процесі навчання. Міжгалузєва інтеграція дає можливість систематизувати і узагальнювати знання учнів у суміжних предметах.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження, аналіз практики діяльності професійно-технічних навчальних закладів міста Києва та Київської області дозволяє визначити педагогічні умови ефективності впровадження інноваційних педагогічних технологій підготовки кваліфікованих робітників [2]:

1. Виявлення рівня загальнокультурної та базової підготовки учнів, володіння елементарними навчальними вміннями, адекватність оцінки власного рівня професійної підготовки; урахування особливостей адаптаційного періоду у професійно-технічному навчальному закладі, створення умов для вирівнювання та корекції знань і вмінь із метою забезпечення можливості ефективного засвоєння інтегрованої програми професійної підготовки.

2. Створення доброзичливої демократичної обстановки, яка орієнтує на особисту активність учня у навчально-виховному процесі, утвердження партнерських стосунків між педагогічними кадрами та учнями, забезпечення позитивного психологічного клімату, психологічного захисту усіх суб'єктів педагогічного процесу, проведення психолого-педагогічних тренінгів із використанням аудіовізуальної техніки.

3. Необхідність уведення нових форм і методів занять (відеоінформація, електронна бібліотека тощо). Використання ефективних методів навчання й контролю за підготовкою учня, спрямованих на розвиток індивідуальних творчих здібностей. Організація навчальної діяльності учня на засадах самостійного прийняття рішень, набуття організаторських, управлінських, контролювальних, корекційних, прогностичних умінь, необхідних майбутньому професіоналу та керівнику низової виробничої ланки.

4. Високий рівень професійно-педагогічної майстерності педагогічних кадрів закладів освіти.

5. Відкритість і зрозумілість критеріїв оцінки навчальної діяльності, забезпечення принципу об'єктивності при оцінці й самооцінці знань на основі розвитку аналітичних умінь, критичної самооцінки учнів.

6. Забезпечення принципу відкритості впровадження інноваційних педагогічних технологій, що стають предметом професійної діяльності всіх учасників педагогічного процесу.

7. Оптимальність матеріальних і емоційно-енергетичних витрат при розробці та впровадженні інноваційних педагогічних технологій у практику навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів.

8. Стабільність управлінських рішень щодо структурування наукового супроводження інноваційних педагогічних технологій, кадрового складу й педагогічного потенціалу, організованості педагогічних кадрів, безконфліктності.

Отже, методи та форми навчання пройшли довгий шлях розвитку, нині займають стійку позицію у навчально-виховному процесі закладів професійної освіти, а активні методи навчання слугують підвищенню ефективності освіти у навчальних закладах; дозволяють економити час, засоби для проведення експерименту, моделювати майбутню самостійну професійну діяльність, а також розвивати творчий потенціал випускників навчальних закладів професійної освіти, формувати у них професійні компетенції майбутніх фахівців. Нетрадиційні форми проведення занять дають можливість не тільки підняти інтерес учнів до предмету, що вивчається, але й розвивати їхню творчу самостійність, навчати роботі з різними джерелами знань. Головною метою навчального процесу за таких обставин стає не оволодіння учнями конкретними знаннями, а одержання вмінь та навичок здобувати нові знання, відкривати їх для себе самостійно. Засобом реалізації потенціалу учнів для досягнення цілі навчання є активність, а рівень активності можна оцінити за кінцевим результатом, але обов'язково при цьому слід враховувати наявний рівень знань учня та шляхи отримання кінцевого результату.

Нині немає єдиної класифікації методів і форм навчання, яка охопила б широкий, різноманітний діапазон традиційних та нетрадиційних методів і форм навчання. Неможливо зупинятися на використанні тих чи інших методів і форм навчання окремо: лише інтегруючись, поєднуючись та взаємодоповнюючись, традиційні та нетрадиційні методи і форми навчання у закладах професійної освіти можуть привести до очікуваних результатів.

Багатоаспектна проблема впровадження інноваційних технологій підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах не обмежується проведеним дослідженням. Подальшого вивчення потребують проблеми діалектики духовної та професійної складників цілісного процесу підготовки кваліфікованих робітників у навчальних закладах професійної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценок І. А. Організація виробничого навчання учнів ПТНЗ швейного профілю : метод. реком. / І. А. Гриценок. – К. : КВППУ, 2006. – 144 с.
2. Кіяшко О. О. Взаємозв'язок мети та інноваційних педагогічних форм організації навчання під час підготовки молодшого спеціаліста / О. О. Кіяшко // Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі : наукові праці міжнародної науково-практичної конференції (27–29 вересня 1999 року). – Слов'янськ : Слов'янський державний педінститут, 1999. – С. 74–78.
3. Кіяшко О. О. Інноваційні технології в педагогічній діяльності в освітньому навчальному закладі / О. О. Кіяшко // Освіта на Луганщині. – 1999. – № 2 (11). – С. 71–73.